ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 3ης Σεπτεμβρίου 2009 *

Πίνακας περιεχομένων

I — Το νομικό πλαίσιο . . . . . I - 7466

II — Το ιστορικό της διαφοράς και η επίδικη απόφαση . . . . . I - 7470

III — Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7472

IV — Τα αιτήματα των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου . . . . . I - 7472

V — Επί της αιτήσεως αναιρέσεως . . . . . I - 7473

A — Επί του πρώτου λόγου, που αναφέρεται στην προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και στην υποχρέωση αιτιολογήσεως κατά τον διαχωρισμό της διοικητικής διαδικασίας . . . . . I - 7474

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7474

2. Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7474

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7475

Β — Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, που αφορά την απαγόρευση της αρνησιδικίας . . . . . I - 7478

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7478

2. Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7478

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7479

Γ — Επί του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή εκ μέρους του Πρωτοδικείου συνεκτίμηση της διαπιστώσεως περί αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή όσον αφορά τον προσδιορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως . . . . . I - 7480

1. Επί του πρώτου σκέλους του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή εκ μέρους του Πρωτοδικείου συνεκτίμηση της διαπιστώσεως περί της αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή όσον αφορά το μέγεθος της οικείας αγοράς . . . . . I - 7481

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7481

β) Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7482

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7483

2. Επί του δευτέρου σκέλους του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή συνεκτίμηση εκ μέρους του Πρωτοδικείου της διαπιστωθείσας αθετήσεως, εκ μέρους της Επιτροπής, της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει, όσον αφορά τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά . . . . . I - 7486

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7486

β) Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7488

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7488

i) Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αντικαταστάσεως σκεπτικού I - 7488

ii) Επί του επιχειρήματος των αναιρεσειουσών . . . . . I - 7491

Δ — Επί του τετάρτου λόγου, που αφορά παραβίαση των κατευθυντηρίων γραμμών και πεπλανημένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως . . . . . I - 7493

1. Επί του πρώτου σκέλους του τέταρτου λόγου, που αφορά τη μη εκτίμηση του πεπλανημένου χαρακτήρα του καθορισμού του συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά . . . . . I - 7493

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7493

β) Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7494

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7494

2. Επί του δευτέρου σκέλους του τέταρτου λόγου, που αφορά τη μη εκτίμηση, ως ελαφρυντικής περιστάσεως, του γεγονότος ότι οι αναιρεσείουσες έπαυσαν εκουσίως την παράβαση . . . . . I - 7496

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7496

β) Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7496

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7497

Ε — Επί του πέμπτου λόγου, που αφορά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου . . . . . I - 7498

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση . . . . . I - 7498

2. Επιχειρήματα των διαδίκων . . . . . I - 7498

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου . . . . . I - 7499

VI — Επί των δικαστικών εξόδων . . . . . I - 7499

Στην υπόθεση C-534/07 P,

με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, που ασκήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2007,

William Prym GmbH & Co. KG,

Prym Consumer GmbH & Co. KG,

με έδρα το Stolberg (Γερμανία), εκπροσωπούμενες από τους H.-J. Niemeyer, C. Herrmann και M. Röhrig, Rechtsanwälte,

αναιρεσείουσες,

όπου ο έτερος διάδικος είναι η:

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους F. Castillo de la Torre και K. Mojzesowicz, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, M. Ilešič, A. Tizzano, A. Borg Barthet και J.-J. Kasel, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi
γραμματέας: R. Şereş, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5 Μαρτίου 2009,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 30ής Απριλίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με την αίτησή τους αναιρέσεως, η William Prym GmbH & Co. KG και η Prym Consumer GmbH & Co. KG ζητούν την αναίρεση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 12ης Σεπτεμβρίου 2007, Τ-30/05, Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), με την οποία το Πρωτοδικείο ακύρωσε μερικώς την από 26 Οκτωβρίου 2004 απόφαση C(2004) 4221 τελικό της Επιτροπής, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (υπόθεση COMP/F-1/38.338 — PO/Nadeln) (στο εξής: επίδικη απόφαση).

I — Το νομικό πλαίσιο

2 Το άρθρο 23, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1), ορίζει:

«2. Η Επιτροπή δύναται με απόφασή της να επιβάλει σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα, σε περίπτωση που αυτές, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας:

α) διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 81 ή του άρθρου 82 της Συνθήκης, […]

[…]

Για καθεμία από τις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην παράβαση, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει το 10 % του συνολικού κύκλου εργασιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος.

[…]

3. Ο καθορισμός του ύψους του προστίμου γίνεται με βάση τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως.»

3 Το άρθρο 31 του κανονισμού 1/2003 ορίζει:

«Το Δικαστήριο διαθέτει πλήρη δικαιοδοσία για τον έλεγχο των αποφάσεων με τις οποίες η Επιτροπή επιβάλλει πρόστιμο ή χρηματική ποινή. Το Δικαστήριο δύναται να καταργεί, να μειώνει ή να επαυξάνει τα πρόστιμα ή τις χρηματικές ποινές που έχουν επιβληθεί.»

4 Το σημείο 1, Α, των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), τιτλοφορείται ως εξής:

«Για να αξιολογηθεί η σοβαρότητα της παραβάσεως, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο χαρακτήρας της ίδιας της παραβάσεως, ο πραγματικός της αντίκτυπος επί της αγοράς, εφόσον αυτός είναι δυνατό να εκτιμηθεί, καθώς και η έκταση της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς.

Με τον τρόπο αυτό οι παραβάσεις ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες και καθιερώνεται η διάκριση μεταξύ ελαφρών παραβάσεων, σοβαρών παραβάσεων και πολύ σοβαρών παραβάσεων.

— Ελαφρές παραβάσεις:

Τέτοιες μπορεί να είναι, επί παραδείγματι, οι περιορισμοί, το συνηθέστερο κάθετοι, οι οποίοι αποσκοπούν μεν στον περιορισμό των συναλλαγών, αλλά των οποίων ο αντίκτυπος στην αγορά παραμένει περιορισμένος και αφορά αξιόλογο μεν, αλλά σχετικά μικρό τμήμα της κοινοτικής αγοράς.

Προβλεπόμενο ποσό: από 10 000 έως ένα εκατομμύριο ευρώ.

— Σοβαρές παραβάσεις:

Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν τις περισσότερες φορές οριζόντιοι ή κάθετοι περιορισμοί, όμοιοι με αυτούς της προηγούμενης κατηγορίας, αλλά οι οποίοι εφαρμόζονται με μεγαλύτερη αυστηρότητα, έχουν πιο εκτεταμένες συνέπειες επί της αγοράς και είναι ικανοί να ασκήσουν επίδραση σε εκτεταμένες ζώνες της κοινής αγοράς. […]

Προβλεπόμενο ποσό: από ένα εκατομμύριο έως 20 εκατομμύρια [ευρώ].

— Πολύ σοβαρές παραβάσεις:

Πρόκειται κατά βάση για οριζόντιους περιορισμούς, π.χ. συνασπισμούς επιχειρήσεων με σκοπό τον έλεγχο των τιμών ή τον επιμερισμό των αγορών βάσει ποσοστώσεων, ή για άλλου είδους πρακτικές οι οποίες πλήττουν την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, όπως είναι εκείνες οι οποίες αποσκοπούν στην όρθωση εμποδίων μεταξύ των εθνικών αγορών, ή για καταχρήσεις δεσπόζουσας θέσης εκ μέρους επιχειρήσεων που αναπτύσσουν δραστηριότητα υπό καθεστώς οιωνεί μονοπωλίου […]

Προβλεπόμενο ποσό: άνω των 20 εκατομμυρίων [ευρώ].

[…]

Ακόμη, θα είναι αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα του αυτουργού της παραβάσεως να προξενήσει σημαντική ζημία σε άλλους οικονομικούς παράγοντες ιδίως στους καταναλωτές. Επίσης, το ύψος του προστίμου που επιβάλλεται κάθε φορά πρέπει να είναι τέτοιο, ώστε να έχει την ενδεδειγμένη αποτρεπτική χρησιμότητα.

[…]»

II — Το ιστορικό της διαφοράς και η επίδικη απόφαση

5 Το ιστορικό της διαφοράς, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, έχει συνοπτικώς ως εξής.

6 Οι αναιρεσείουσες είναι γερμανικές επιχειρήσεις, γνωστές ως ένα από τα καλύτερα εμπορικά ευρωπαϊκά σήματα μεταλλικών και πλαστικών ειδών ραπτικής.

7 Στις 7 και 8 Νοεμβρίου 2001, η Επιτροπή πραγματοποίησε ελέγχους, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), στις εγκαταστάσεις πολλών κοινοτικών επιχειρήσεων παραγωγής και διανομής ειδών ραπτικής, μεταξύ των οποίων οι αναιρεσείουσες και δύο βρετανικές επιχειρήσεις καθώς και οι αντίστοιχες θυγατρικές τους, ήτοι, αφενός, η Coats Holdings Ltd και η J & P Coats Ltd (στο εξής, από κοινού: Coats) και, αφετέρου, η Entaco Group Ltd και η Entaco Ltd (στο εξής, από κοινού: Entaco).

8 Στις 15 Μαρτίου 2004, η Επιτροπή απηύθυνε ανακοίνωση των αιτιάσεων στις νυν αναιρεσείουσες, στην Entaco και στην Coats.

9 Στις 26 Οκτωβρίου 2004, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση.

10 Με το άρθρο 1 της αποφάσεως αυτής, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι αναιρεσείουσες, η Coats και η Entaco έλαβαν μέρος σε συμπεφωνημένες πρακτικές και συνήψαν, μεταξύ της 10ης Σεπτεμβρίου 1994 και της 31ης Δεκεμβρίου 1999, σειρά γραπτών συμφωνιών, τυπικώς διμερών, αλλά, στην πράξη, αντίστοιχων προς τριμερείς συμφωνίες, δυνάμει των οποίων οι επιχειρήσεις αυτές προέβησαν ή συνέβαλαν σε κατανομή των αγορών, κατανέμοντας την ευρωπαϊκή αγορά μεταλλικών και πλαστικών ειδών ραπτικής, καθώς και τις γεωγραφικές αγορές, και κατανέμοντας την ευρωπαϊκή αγορά βελονών.

11 Με το άρθρο 2 της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή επέβαλε στις προσφεύγουσες πρόστιμο ύψους 30 εκατομμυρίων ευρώ.

12 Στην επίδικη απόφαση, η Επιτροπή τόνιζε ότι καθόρισε το ύψος του προστίμου με κριτήρια τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως. Ειδικότερα, όσον αφορά τη σοβαρότητα της παραβάσεως, η Επιτροπή έλαβε υπόψη τη φύση της παραβάσεως, τις συγκεκριμένες συνέπειές της στην αγορά, καθώς και την έκταση της οικείας γεωγραφικής αγοράς. Βάσει αυτών των στοιχείων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις που συνέπραξαν στην εν λόγω συμπεφωνημένη πρακτική υπέπεσαν σε «πολύ σοβαρή» παράβαση, που την υποχρεώνει να καθορίσει το αρχικό ύψος του προστίμου σε 20 εκατομμύρια ευρώ για τις προσφεύγουσες.

13 Όσον αφορά τη διάρκεια της παραβάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι αυτή καλύπτει περίοδο πέντε ετών και τριών μηνών. Προς τούτο, αύξησε το αρχικό ποσό του προστίμου κατά 50 % ορίζοντας το βασικό ποσό αυτού σε 30 εκατομμύρια ευρώ για τις προσφεύγουσες.

14 Επιπροσθέτως, η Επιτροπή δεν αναγνώρισε ελαφρυντικές περιστάσεις υπέρ των προσφευγουσών, υπογραμμίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι η πρόωρη λήξη της παράνομης συμφωνίας δεν υπήρξε αποτέλεσμα δικής της παρεμβάσεως και ότι είχε ήδη λάβει υπόψη της αυτήν την πρόωρη λήξη κατά τον καθορισμό της διάρκειας της παραβάσεως.

III — Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

15 Στις 28 Ιανουαρίου 2005, οι νυν αναιρεσείουσες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου, με αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως καθόσον τις αφορά, ή επικουρικώς, την ακύρωση ή τη μείωση του επιβληθέντος προστίμου.

16 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Πρωτοδικείο έκανε μερικώς δεκτή την προσφυγή, καθόσον αυτή αφορούσε τη μείωση του προστίμου, διαπιστώνοντας ότι πεπλανημένως δεν εφαρμόστηκαν επί των νυν αναιρεσειουσών οι ευεργετικές διατάξεις της ανακοινώσεως της Επιτροπής της σχετικής με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 1996, C 207, σ. 4). Στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 229 ΕΚ πλήρους δικαιοδοσίας του, το Πρωτοδικείο μείωσε το ποσόν του επιβληθέντος στις αναιρεσείουσες προστίμου σε 27 εκατομμύρια ευρώ. Κατά τα λοιπά, απέρριψε την προσφυγή.

IV — Τα αιτήματα των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου

17 Οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο:

— να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση καθόσον είναι βλαπτική γι' αυτές·

— να ακυρώσει την επίδικη απόφαση, καθόσον τις αφορά·

— επικουρικώς, να ακυρώσει ή να μειώσει το πρόστιμο που τους επιβλήθηκε με το άρθρο 2 της αποφάσεως αυτής·

— επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Πρωτοδικείου, ώστε να αποφανθεί αυτό επί των προσφυγών τους, και

— να καταδικάσει την Επιτροπή στο σύνολο των δικαστικών εξόδων.

18 Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

— να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως, και

— να καταδικάσει τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.

V — Επί της αιτήσεως αναιρέσεως

19 Προς στήριξη της αναιρέσεώς τους, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν πέντε λόγους, οι οποίοι θα εξετασθούν διαδοχικώς.

Α — *Επί του πρώτου λόγου, που αναφέρεται στην προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και στην υποχρέωση αιτιολογήσεως κατά τον διαχωρισμό της διοικητικής διαδικασίας*

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

20 Απαντώντας στο επιχείρημα των νυν αναιρεσειουσών ότι ο διαχωρισμός της αρχικώς ενιαίας διαδικασίας, της σχετικής με την καλούμενη ως «είδη ραπτικής» απόφαση, σε δύο χωριστές διαδικασίες, τις υποθέσεις «είδη ραπτικής: βελόνες» (στο εξής: «υπόθεση βελόνες») και είδη ραπτικής: «φερμουάρ» (στο εξής: «υπόθεση φερμουάρ»), προσέβαλε τα δικαιώματά τους άμυνας, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε, στη σκέψη 61 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι:

«[…] επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων, η οποία απεστάλη στις προσφεύγουσες στις 15 Μαρτίου 2004, φέρει τον σαφή τίτλο "ανακοίνωση των αιτιάσεων στη διαδικασία PO/είδη ραπτικής: βελόνες". Συνεπώς, οι προσφεύγουσες εγνώριζαν, το βραδύτερο από της ημερομηνίας αυτής, ότι η Επιτροπή είχε κινήσει χωριστή διαδικασία που αφορούσε την αγορά βελονών. Επομένως, είχαν τη δυνατότητα να προασπίσουν τα δικαιώματά τους κατά του διαχωρισμού των διαδικασιών με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.»

2. Επιχειρήματα των διαδίκων

21 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 61 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι εγνώριζαν, τουλάχιστον από της ημερομηνίας της ανωτέρω ανακοινώσεως αιτιάσεων, ότι η Επιτροπή είχε κινήσει δύο χωριστές διαδικασίες και ότι, κατά συνέπεια, είχαν τη δυνατότητα να προασπίσουν τα δικαιώματά τους έναντι αυτού του διαχωρισμού της διοικητικής διαδικασίας. Κατά την άποψή τους, από την ανακοίνωση αυτή των αιτιάσεων προέκυπτε απλώς ότι η Επιτροπή θεωρούσε ότι η συμπεριφορά τους στον τομέα των βελονών συνιστούσε αυτοτελή παράβαση σε σχέση με τη συμπεριφορά τους στον τομέα των φερμουάρ. Μόνο μια αρκούντως λεπτομερής παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών βάσει των οποίων η Επιτροπή αποφάσισε τον διαχωρισμό

της διαδικασίας θα τους έδινε τη δυνατότητα να εκτιμήσουν τη νομιμότητα αυτής της ενέργειας και, κατά συνέπεια, να προασπίσουν αποτελεσματικώς τα συμφέροντά τους.

22 Οι αναιρεσείουσες προσθέτουν ότι, παραλείποντας να προσδιορίσει τους λόγους διαχωρισμού της διαδικασίας, η Επιτροπή αθέτησε την υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπέχει.

23 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ενώπιον του Πρωτοδικείου, οι αναιρεσείουσες περιορίστηκαν απλώς να υποστηρίξουν ότι δεν τους παρασχέθηκε η δυνατότητα να επισημάνουν στην Επιτροπή ότι τα πρόστιμα που ενδεχομένως τους επιβάλλονταν στις δύο αυτές υποθέσεις δεν μπορούσαν, λόγω της μεταξύ τους συνάφειας, να υπερβούν το ανώτατο όριο που προβλέπει το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003, δηλαδή το όριο του 10 % του συνολικού κύκλου εργασιών τους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

24 Κατά συνέπεια, κατά την Επιτροπή, η οποία αμφισβητεί την έλλειψη αιτιολογίας ως προς το ζήτημα αυτό, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να θεωρηθεί ως νέος λόγος, και, ως εκ τούτου, να απορριφθεί ως απαράδεκτος και, επικουρικώς, ως αβάσιμος, καθόσον δι' αυτού προβάλλεται αθέτηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

25 Χωρίς να παρίσταται ανάγκη εξετάσεως του παραδεκτού του πρώτου λόγου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αυτός δεν ευσταθεί.

26 Βεβαίως, ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών που ανάγονται στην πολιτική του ανταγωνισμού συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, τον σεβασμό της οποίας διασφαλίζει το Δικαστήριο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P,

C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψεις 167 έως 171, της 14ης Ιουλίου 2005, C-65/02 P και C-73/02 P, ThyssenKrupp κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. I-6773, σκέψη 92, καθώς και της 21ης Σεπτεμβρίου 2006, C-105/04 P, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-8725, σκέψη 35).

27 Πάντως, προκειμένου περί της διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο σταδίων της διοικητικής διαδικασίας, δηλαδή της έρευνας πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων και της λοιπής διοικητικής διαδικασίας. Εκάστη των διαδοχικών αυτών περιόδων υπακούει σε μια ιδιαίτερη εσωτερική λογική, καθόσον η πρώτη αποσκοπεί στο να παράσχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να λάβει θέση επί της κατευθύνσεως της όλης διαδικασίας, ενώ η δεύτερη αποσκοπεί στην οριστική λήψη αποφάσεως επί της προσαπτόμενης παραβάσεως (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 181 έως 183, καθώς και Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, σκέψη 38).

28 Οι εκτιμήσεις που περιέχονται στην προβλεπόμενη από τους κοινοτικούς κανονισμούς ανακοίνωση των αιτιάσεων αποσκοπούν στον προσδιορισμό του αντικειμένου της διοικητικής διαδικασίας έναντι των επιχειρήσεων κατά των οποίων κινήθηκε η διαδικασία αυτή (βλ., ιδίως, απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 1987, 142/84 και 156/84, British American Tobacco και Reynolds Industries κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4487, σκέψη 70). Προς τούτο, η ανακοίνωση των αιτιάσεων πρέπει να εκθέτει σαφώς όλα τα ουσιώδη στοιχεία επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας. Κατά πάγια νομολογία, η έκθεση αυτή μπορεί να είναι συνοπτική, καθόσον η ανακοίνωση αυτή συνιστά προπαρασκευαστικό έγγραφο οι πραγματικές και νομικές εκτιμήσεις του οποίου έχουν καθαρώς προσωρινό χαρακτήρα (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 14, καθώς και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 67).

29 Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 61 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η αποσταλείσα στις αναιρεσείουσες ανακοίνωση των αιτιάσεων έφερε τον τίτλο «ανακοίνωση των αιτιάσεων στη διαδικασία PO/είδη ραπτικής: βελόνες». Οι ίδιες οι αναιρεσείουσες δέχθηκαν, στο δικόγραφο της αναιρέσεώς τους, ότι από την

ανακοίνωση αυτή προέκυπτε ότι κατά την Επιτροπή η συμπεριφορά τους στον τομέα των βελονών συνιστούσε αυτοτελή παράβαση σε σχέση με τη συμπεριφορά τους στον τομέα των φερμουάρ.

30 Συνεπώς, οι αναιρεσείουσες δεν αμφισβητούν, εν προκειμένω, ότι η έκθεση των αιτιάσεων ήταν αρκούντως σαφής ώστε να μπορούν εξ αυτής να λάβουν πράγματι γνώση των συμπεριφορών που τους προσήπτε η Επιτροπή και της κατευθύνσεως που αυτή σκόπευε να δώσει στην όλη διαδικασία.

31 Το μόνο επιχείρημα που προβάλλουν προς στήριξη του ισχυρισμού τους ότι δεν μπόρεσαν, σ' αυτό το στάδιο της διαδικασίας, να προβάλουν λυσιτελώς τα αμυντικά τους επιχειρήματα αφορά την, κατά την άποψή τους, έλλειψη αιτιολογίας της ανακοινώσεως των αιτιάσεων αναφορικά με τον σκοπούμενο από την Επιτροπή διαχωρισμό της διαδικασίας.

32 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

33 Πράγματι, αποδοχή του θα ισοδυναμούσε με την απαίτηση να εκθέτει η Επιτροπή όχι μόνον τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία που έχει στη διάθεσή της, κατά το στάδιο αυτό της διοικητικής διαδικασίας, τα θεμελιώνοντα παράβαση του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, αλλά να εκθέτει επίσης, τουλάχιστον συνοπτικώς, τους λόγους για τους οποίους δεν προτίθεται, στο πλαίσιο της ίδιας αυτής διαδικασίας, να στηριχθεί επί ορισμένων στοιχείων τα οποία αρχικώς διερεύνησε ή είχε την πρόθεση να διερευνήσει. Συνεπώς, η υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή κατά το στάδιο της αποστολής της ανακοινώσεως των αιτιάσεων θα περιελάμβανε και στοιχεία τα οποία εξ ορισμού δεν είναι ουσιώδη για την εξέλιξη της διαδικασίας που σκοπεύει να ακολουθήσει. Μια τέτοια υποχρέωση αιτιολογήσεως θα έβαινε πέραν των απαιτήσεων που απορρέουν από την υπομνησθείσα στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως νομολογία.

34 Κατά συνέπεια, ο πρώτος λόγος πρέπει να απορριφθεί ως, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμος.

Β — *Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, που αφορά την απαγόρευση της αρνησιδικίας*

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

35 Στη σκέψη 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι η Επιτροπή έχει το δικαίωμα, για αντικειμενικούς λόγους, να διαχωρίζει ή να ενώνει διαδικασίες. Απαντώντας στους ισχυρισμούς των νυν αναιρεσειουσών κατά τους οποίους δεν συνέτρεχαν στην παρούσα υπόθεση τέτοιοι λόγοι, το Πρωτοδικείο επισήμανε, στη σκέψη 65 της αποφάσεώς του, ότι η κατάσταση δεν ήταν απολύτως όμοια με εκείνη στην οποία είχε δεχθεί έναν τέτοιο διαχωρισμό, λόγω χωριστών παραβάσεων. Όσον αφορά, πάντως, τους ισχυρισμούς των αναιρεσειουσών κατά τους οποίους οι συμπεριφορές που τους προσήπτοντο συνιστούσαν, στην πράξη, μία μόνον παράβαση, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 66 της αποφάσεως αυτής, ότι το βάσιμο αυτού του ισχυρισμού θα μπορούσε να εξεταστεί μόνο μετά την έκδοση της διοικητικής αποφάσεως επί της υποθέσεως «φερμουάρ».

2. Επιχειρήματα των διαδίκων

36 Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αρνούμενο να εξετάσει τη νομιμότητα του διαχωρισμού της διαδικασίας, μολονότι, αφενός, αναγνώρισε ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να προβεί σ' έναν τέτοιο διαχωρισμό παρά μόνον όταν πρόκειται για χωριστές παραβάσεις και, αφετέρου, ότι είχε στη διάθεσή του ενδείξεις, προκύπτουσες από την ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Σεπτεμβρίου 2004, στην υπόθεση «βελόνες», και από την ανακοίνωση της 8ης Μαρτίου 2006, στην υπόθεση «φερμουάρ», βάσει των οποίων μπορούσε να συναγάγει ότι η Επιτροπή προέβη σε αυθαίρετο διαχωρισμό μιας ενιαίας παραβάσεως. Πεπλανημένως το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 66 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, ελλείψει αποφάσεως της Επιτροπής στην υπόθεση «φερμουάρ», κατά

την ημερομηνία κατά την οποία το Πρωτοδικείο διασκέφτηκε για την υπόθεση «βελόνες», οποιαδήποτε εικασία σχετικά με την έκβαση της υποθέσεως «φερμουάρ» θα ήταν εντελώς αστήρικτη.

37 Η Επιτροπή προτείνει την απόρριψη αυτού του λόγου. Κατά την άποψή της, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι ισχυρισμοί των νυν αναιρεσειουσών δεν μπορούσαν να εξεταστούν πριν από την έκδοση της αποφάσεώς της στην υπόθεση «φερμουάρ».

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

38 Στις σκέψεις 64 έως 66 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι, κατά τη νομολογία του, μπορεί να υπάρξει διαχωρισμός μιας διαδικασίας που αφορά παράβαση των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού και έκδοση περισσοτέρων της μιας αποφάσεων περί επιβολής χωριστών προστίμων, υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για χωριστές παραβάσεις.

39 Οι αναιρεσείουσες δεν αμφισβητούν αυτήν την ανάλυση, αιτιώνται, όμως, το Πρωτοδικείο ότι δεν εξέτασε αν, στην προκειμένη περίπτωση, οι προσαπτόμενες με την επίδικη απόφαση συμπεριφορές, στο πλαίσιο της υποθέσεως «βελόνες», αφενός, και εκείνες που καταγγέλλονται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 8ης Μαρτίου 2006 στο πλαίσιο της υποθέσεως «φερμουάρ», αφετέρου, συνιστούν ή όχι χωριστές παραβάσεις.

40 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, η ανακοίνωση των αιτιάσεων αποτελεί απλώς προπαρασκευαστικό έγγραφο, οι πραγματικές και νομικές εκτιμήσεις του οποίου έχουν καθαρώς προσωρινό χαρακτήρα. Η απόφαση που έπεται δεν απαιτείται να αντανακλά οπωσδήποτε τις αιτιάσεις αυτές, δεδομένου ότι η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη της στοιχεία ανακύπτοντα στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας είτε προκειμένου να μην εμμείνει σε αιτιάσεις που αποδείχθηκε ότι δεν ήταν θεμελιωμένες είτε προκειμένου να προσαρμόσει και να συμπληρώσει, τόσο από πραγματικής όσο και από νομικής απόψεως, τα επιχειρήματα που διατύπωσε προς στήριξη των αιτιάσεών της (βλ., ιδίως, προπαρατεθείσες αποφάσεις Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 14, καθώς και Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 67).

41 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο, στη σκέψη 66 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι όσο δεν έχει ληφθεί απόφαση στην υπόθεση «φερμουάρ», οποιαδήποτε εικασία ως προς την ύπαρξη ή όχι χωριστών παραβάσεων θα ήταν αστήρικτη.

42 Οι αναιρεσείουσες δεν μπορούν να προβάλουν αρνησιδικία εφόσον, όπως προκύπτει από τη συλλογιστική που ακολούθησε το Πρωτοδικείο, θα είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τα σχετικά με την ύπαρξη ενιαίας παραβάσεως επιχειρήματά τους μετά την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής στην υπόθεση «φερμουάρ» στο πλαίσιο του ελέγχου της νομιμότητας της αποφάσεως αυτής. Εξάλλου, όπως επισήμαναν στο πλαίσιο της επ' ακροατηρίου διαδικασίας, οι αναιρεσείουσες άσκησαν προσφυγή, δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ, ενώπιον του Πρωτοδικείου, με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής στην υπόθεση «φερμουάρ».

43 Συνεπώς, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Γ — *Επί του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή εκ μέρους του Πρωτοδικείου συνεκτίμηση της διαπιστώσεως περί αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή όσον αφορά τον προσδιορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως*

44 Ο λόγος αυτός διακρίνεται σε δύο σκέλη, που αφορούν την ανεπαρκή εκ μέρους του Πρωτοδικείου συνεκτίμηση της διαπιστώσεως περί αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή, αναφορικά με το πρώτο σκέλος, ως προς το μέγεθος της οικείας αγοράς και, αναφορικά με το δεύτερο σκέλος, ως προς τις συγκεκριμένες συνέπειες της παραβάσεως στην αγορά.

1. Επί του πρώτου σκέλους του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή εκ μέρους του Πρωτοδικείου συνεκτίμηση της διαπιστώσεως περί της αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή όσον αφορά το μέγεθος της οικείας αγοράς

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

45 Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, στη σκέψη 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, δεδομένου του αντίθετου προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αντικειμένου των συμφωνιών, η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση να προβεί, εν προκειμένω, σε καθορισμό της αγοράς στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Εντούτοις, στη σκέψη 88 της αποφάσεως αυτής, υπογράμμισε ότι, δεδομένου ότι με το διατακτικό της επίδικης αποφάσεως της Επιτροπής επιβαλλόταν πρόστιμο κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 1/2003, οι σχετικές με τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεις περί οικείας αγοράς αποτελούσαν κρίσιμο στοιχείο για την απόφασή του, μολονότι ο ανεπαρκής τους χαρακτήρας δεν μπορούσε να επιφέρει ακύρωση της αποφάσεως αυτής στο σύνολό της.

46 Στη σκέψη 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Πρωτοδικείο έκρινε, σχετικώς, ότι:

«[…] κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, η εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως "πρέπει να λαμβάνει υπόψη" όχι μόνον τη φύση της παραβάσεως, αλλά επίσης "τον πραγματικό της αντίκτυπο επί της αγοράς, εφόσον αυτός είναι δυνατό να εκτιμηθεί" (σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο). Προκειμένου, όμως, να εκτιμηθεί ο πραγματικός αντίκτυπος επί της αγοράς, απαιτείται προσδιορισμός αυτής της αγοράς. Κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, είναι, επίσης, "αναγκαίο" προς καθορισμό της σοβαρότητας μιας παραβάσεως, "να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα του αυτουργού της παραβάσεως να προξενήσει σημαντική ζημία σε άλλους οικονομικούς παράγοντες"' (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο), πράγμα που απαιτεί τον καθορισμό του μεγέθους των αγορών και των μεριδίων που κατέχουν οι οικείες επιχειρήσεις.»

47 Αφού έκρινε, στη σκέψη 95 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν συνέτρεχε έλλειψη αιτιολογίας ως προς τον καθορισμό των αγορών των σχετικών προϊόντων, το Πρωτοδικείο εξέτασε τις διαπιστώσεις της Επιτροπής τις σχετικές με το μέγεθος της αγοράς, τις περιλαμβανόμενες στην επίδικη απόφαση.

48 Στη σκέψη 98 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι οι εκτιμήσεις της Επιτροπής αναφορικά με τις διαστάσεις των τριών αγορών προϊόντων που προσδιόρισε, παρουσίαζαν κενά και δεν καθιστούσαν δυνατό τον έλεγχο του μεγέθους όλων των οικείων αγορών. Κατά συνέπεια, στη σκέψη 99 της αποφάσεως αυτής, έκρινε ότι η επίδικη απόφαση «βαρύνεται με έλλειψη αιτιολογίας, λόγος που θα μπορούσε να δικαιολογήσει τη μερική της ακύρωση […], εκτός αν οι διαπιστώσεις της Επιτροπής οι σχετικές με την πραγματική οικονομική δυνατότητα των οικείων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία στηρίζονται σε άλλους λόγους εκτιθέμενους στην [επίδικη] απόφαση».

49 Στις σκέψεις 100 και 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι οι αναιρεσείουσες ουδέποτε αμφισβήτησαν τις εκτιθέμενες στην επίδικη απόφαση διαπιστώσεις της Επιτροπής, τις δυνάμενες να στηρίξουν τον ισχυρισμό περί υπάρξεως μιας τέτοιας ικανότητας, δηλαδή, ιδίως, την ηγετική τους θέση στην ευρωπαϊκή αγορά παραγωγής βελονών, εντός της οποίας ο ανταγωνισμός ήταν πολύ περιορισμένος.

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

50 Κατά τις αναιρεσείουσες, το Πρωτοδικείο παρέβη το άρθρο 253 ΕΚ αποφασίζοντας να μην ακυρώσει την επίδικη απόφαση μολονότι είχε διαπιστώσει αθέτηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως όσον αφορά το μέγεθος της οικείας αγοράς. Δεν έλαβε, έτσι, υπόψη του ότι η πλημμέλεια αυτή επηρέασε τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως, καθόσον προς τούτο λαμβάνονται σωρευτικώς υπόψη πολλά κριτήρια, η ίδια δε η Επιτροπή τόνισε, στην απόφασή της αυτή, ότι έλαβε υπόψη της το μέγεθος της οικείας αγοράς και την οικονομική δυνατότητα των επιχειρήσεων που διέπραξαν την παράβαση να προξενήσουν σημαντική ζημία.

51 Το Πρωτοδικείο υπέπεσε, επίσης, σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η Επιτροπή είχε επαρκώς εκθέσει τις συγκεκριμένες συνέπειες της παραβάσεως επί της αγοράς λαμβάνοντας υπόψη την ηγετική θέση των αναιρεσειουσών. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο αγνόησε τη διαφορά μεταξύ του καθορισμού της πραγματικής οικονομικής δυνατότητας μιας επιχειρήσεως να προκαλέσει σημαντική ζημία και του καθορισμού του συγκεκριμένου αντίκτυπου στην αγορά.

52 Κατά συνέπεια, οι αναιρεσείουσες φρονούν ότι υφίσταται αντίφαση του σκεπτικού μεταξύ, αφενός, της σκέψεως 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και, αφετέρου, των σκέψεων 99 και 100 της αποφάσεως αυτής.

53 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι, κατ' ορθή ερμηνεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο δεν επιβεβαίωσε την υποχρέωση προσδιορισμού του μεγέθους της οικείας αγοράς παρά μόνον καθ' όσον αφορά την ικανότητα των επιχειρήσεων να προξενήσουν σημαντική ζημία. Εντούτοις, αν η ικανότητα αυτή μπορεί να διαπιστωθεί, όπως στην προκειμένη περίπτωση, με άλλο τρόπο, η Επιτροπή απαλλάσσεται από την υποχρέωση προσδιορισμού του μεγέθους της αγοράς. Επίσης, από τη νομολογία του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι η εκτιθέμενη στις κατευθυντήριες γραμμές μέθοδος υπολογισμού των προστίμων ουδόλως επιβάλλει να λαμβάνεται υπόψη, προς καθορισμό του αρχικού ποσού του προστίμου, το μέγεθος της οικείας αγοράς.

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

54 Κατά πάγια νομολογία, η σοβαρότητα των παραβιάσεων του κοινοτικού δικαίου πρέπει να αποδεικνύεται βάσει ικανού αριθμού στοιχείων όπως είναι, μεταξύ άλλων, τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως, το πλαίσιό της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, τούτο δε χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη (βλ., ιδίως, προπαρατεθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 465 της 28ης Ιουνίου 2005, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P, Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. I-5425, σκέψη 241, καθώς και της 25ης Ιανουαρίου 2007, C-407/04 P, Dalmine κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. I-829, σκέψη 129).

55 Κατά συνέπεια, αντιθέτως προς όσα ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες, το μέγεθος της οικείας αγοράς δεν αποτελεί, κατ' αρχήν, υποχρεωτικό στοιχείο, αλλά απλώς ενδεικτικό, μεταξύ άλλων, στοιχείο προς εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως και καθορισμό του ποσού του πρόστιμου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Dalmine κατά Επιτροπής, σκέψη 132).

56 Εντούτοις, στη σκέψη 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι, κατά το σημείο 1, Α, τέταρτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών, είναι αναγκαίο, προς εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα των επιχειρήσεων να προξενήσουν σημαντική ζημία σε άλλους επιχειρηματίες. Προσέθεσε ότι η συνεκτίμηση αυτού του δεδομένου προϋποθέτει την ανάγκη προσδιορισμού του μεγέθους των αγορών.

57 Οι αναιρεσείουσες δεν αμφισβητούν την ανάλυση του Πρωτοδικείου, αλλά ισχυρίζονται ότι στη συνέχεια αυτό υπέπεσε σε αντίφαση δεχόμενο, στη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η αναφορά στην ηγετική θέση τους στην οικεία αγορά συνιστά επαρκή περιγραφή του συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως επί της αγοράς.

58 Επιβάλλεται σχετικώς η διαπίστωση ότι οι αναιρεσείουσες προβαίνουν σε εσφαλμένη ερμηνεία της σκέψεως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Όπως, πράγματι, προκύπτει από τη σκέψη αυτή, η αναφορά στην ηγετική θέση των αναιρεσειουσών στην αγορά εκλαμβάνεται ως πρόσφορο κριτήριο για την εκτίμηση της πραγματικής οικονομικής δυνατότητας αυτών να προξενήσουν σημαντική ζημία σε άλλες επιχειρήσεις και όχι, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες, για την εκτίμηση του συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως στην αγορά.

59 Παρά ταύτα, το Πρωτοδικείο πράγματι υπέπεσε σε αντίφαση κρίνοντας, αφενός, στη σκέψη 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η εκτίμηση της οικονομικής δυνατότητας μιας επιχειρήσεως να προξενήσει σημαντική ζημία προϋποθέτει αναγκαίως προσδιορισμό του μεγέθους της αγοράς και καταλήγοντας, αφετέρου, στις σκέψεις 99 έως 101 της αποφάσεως αυτής, ότι η διαπιστωθείσα ως προς το σημείο αυτό ανεπάρκεια της αιτιολογίας μπορεί να καλυφθεί με άλλες διαπιστώσεις όπως, εν προκειμένω, την ηγετική θέση των αναιρεσειουσών στην εν λόγω αγορά.

60 Πάντως, η αντίφαση αυτή δεν συνεπάγεται, όπως ζητούν οι αναιρεσείουσες, διαπίστωση της ανεπαρκούς συνεκτιμήσεως εκ μέρους του Πρωτοδικείου της αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει η Επιτροπή όσον αφορά τον προσδιορισμό του μεγέθους της οικείας αγοράς.

61 Πράγματι, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 89 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η συνεκτίμηση, σύμφωνα με το σημείο 1, Α, τέταρτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών, της πραγματικής οικονομικής ικανότητας των αυτουργών της παραβάσεως να προξενήσουν σημαντική ζημία σε άλλες επιχειρήσεις δεν συνεπάγεται την ανάγκη προσδιορισμού του μεγέθους της αγοράς.

62 Βεβαίως, το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να προσδιορισθεί το ύψος του προστίμου, τα μερίδια αγοράς που κατέχει μια επιχείρηση αποτελούν πρόσφορα κριτήρια για τον καθορισμό της επιρροής που αυτή μπορεί να έχει επί της αγοράς (απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 139).

63 Εντούτοις, για τους λόγους που επισημαίνει ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 98 έως 101 των προτάσεών του, από την παρατεθείσα στην προηγούμενη σκέψη νομολογία δεν μπορεί να συναχθεί ότι, προς καθορισμό της επιρροής μιας επιχειρήσεως στην αγορά ή, κατά την ορολογία των κατευθυντηρίων γραμμών, προς προσδιορισμό της πραγματικής οικονομικής της ικανότητας να προξενήσει σημαντική ζημία σε άλλες επιχειρήσεις, θα έπρεπε να προσμετράται η ικανότητα αυτή επιβάλλοντας στην Επιτροπή την υποχρέωση να προβαίνει προηγουμένως σε καθορισμό της αγοράς και προσδιορισμό του μεγέθους αυτής, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του κύκλου εργασιών αυτής της επιχειρήσεως.

64 Επιπροσθέτως, σε περίπτωση παραβάσεως όπως αυτή περί της οποίας πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, η οποία συνίσταται σε κατανομή των αγορών, μια τόσο άκαμπτη ερμηνεία της προαναφερθείσας αποφάσεως Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, όπως αυτή που προτείνουν οι αναιρεσείουσες, θα είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή στην Επιτροπή, στο πλαίσιο της μεθόδου υπολογισμού των προστίμων, υποχρεώσεως την οποία, κατά πάγια νομολογία, δεν υπέχει στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, όταν η οικεία παράβαση έχει αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο (βλ., ιδίως, προπαρατεθείσες αποφάσεις Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 261, καθώς και Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied κατά Επιτροπής, σκέψη 125).

65 Κατά συνέπεια, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 99 έως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η οικονομική δυνατότητα των αναιρεσειουσών

να προξενήσουν σημαντική ζημία σε άλλες επιχειρήσεις θα μπορούσε να προσδιορισθεί βάσει άλλων διαπιστώσεων όπως είναι η ηγετική τους θέση στην οικεία αγορά.

66 Επομένως, παρά την αντίφαση του σκεπτικού της αποφάσεως του Πρωτοδικείου, την οποία ορθώς επισήμαναν οι αναιρεσείουσες, το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελές.

2. Επί του δευτέρου σκέλους του τρίτου λόγου, που αφορά την ανεπαρκή συνεκτίμηση εκ μέρους του Πρωτοδικείου της διαπιστωθείσας αθετήσεως, εκ μέρους της Επιτροπής, της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που υπέχει, όσον αφορά τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

67 Στις σκέψεις 109 έως 112 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι:

«109 […] η συνεκτίμηση του συγκεκριμένου αντικτύπου επί της αγοράς απαιτείται μόνο “εφόσον δύναται να μετρηθεί”. Εντούτοις, ουδέποτε η Επιτροπή υποστήριξε, στο πλαίσιο της διαδικασίας, ότι δεν μπορούσε να μετρηθεί στην παρούσα υπόθεση ο αντίκτυπος αυτός, περιοριζόμενη να υπενθυμίσει, στο σχετικό με το ζήτημα αυτό σημείο του υπομνήματος αντικρούσεως, ότι η κατανομή των αγορών των προϊόντων και η κατανομή της γεωγραφικής αγοράς που συμφωνήθηκε μεταξύ των [αναιρεσειουσών] και της Entaco, τέθηκε σε εφαρμογή και ότι, “κατά συνέπεια, είχε πράγματι συνέπειες επί των όρων του ανταγωνισμού στις κοινοτικές αγορές”.

110 Εντούτοις, το συμπέρασμα αυτό δεν είναι πειστικό. […]

111 Πράγματι, στις αιτιολογικές σκέψεις 318 έως 320 της [επίδικης] αποφάσεως, η Επιτροπή [...] στηρίχθηκε αποκλειστικώς στη σχέση αιτίας και αιτιατού μεταξύ της εφαρμογής της συμπράξεως και του συγκεκριμένου αντικτύπου της στην αγορά, πράγμα το οποίο, πάντως, δεν αρκεί για τον υπολογισμό του προστίμου.

112 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν εκπλήρωσε επαρκώς την υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπέχει. Οι εξ αυτού νομικές συνέπειες θα αναλυθούν κατωτέρω στις σκέψεις 190 και επόμενες.»

68 Αναφορικά με τις νομικές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η διαπιστωθείσα στη σκέψη 112 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως αθέτηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, το Πρωτοδικείο επισήμανε, στις σκέψεις 188 και 189 της αποφάσεώς του, ότι, εν προκειμένω, η παράβαση που είχε ως αντικείμενο την κατανομή των αγορών προϊόντων και της γεωγραφικής αγοράς, συνιστούσε κατάφωρη παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού και, ως εκ της φύσεώς της, ήταν ιδιαιτέρως σοβαρή. Επομένως, κατά την άποψή του, λαμβανομένου υπόψη του ορισμού που δίδεται στις κατευθυντήριες γραμμές, ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής» στην επίδικη απόφαση ήταν δικαιολογημένος.

69 Στη σκέψη 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο προσέθεσε:

«Όσον αφορά την εκτίμηση του συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως επί της αγοράς, έχει διαπιστωθεί ότι, στην [επίδικη απόφαση], η Επιτροπή αθέτησε την υποχρέωσή της αιτιολογήσεως [...]. [...] Εντούτοις, υπό τις συνθήκες της παρούσας υπόθεσης, η έλλειψη αυτή αιτιολογίας δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την κατάργηση ή τη μείωση του ποσού του επιβληθέντος προστίμου, δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως "πολύ σοβαρής" ήταν βάσιμος, η δε Επιτροπή επέλεξε το μικρότερο αρχικό ποσό που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές για μια τέτοια παράβαση (βλ., ειδικότερα, το ανώτατο ποσό που προβλέπεται για μια "σοβαρή" παράβαση, ήτοι 20 εκατομμύρια ευρώ). Πράγματι, ορθώς η Επιτροπή επισημαίνει ότι η επιλογή του μικρότερου ποσού αρκεί στην παρούσα υπόθεση προκειμένου να ληφθεί υπόψη η μείωση του αντικτύπου της παραβάσεως κατά τη διάρκεια της περιόδου παραβάσεως.»

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

70 Κατά τις αναιρεσείουσες, το Πρωτοδικείο παρέβη το άρθρο 253 ΕΚ αρνούμενο να ακυρώσει την επίδικη απόφαση, μολονότι είχε διαπιστώσει αθέτηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως όσον αφορά τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως επί της αγοράς. Αποφαινόμενο, στη σκέψη 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η έλλειψη αιτιολογίας δεν πρέπει, υπό τις συνθήκες της παρούσας υποθέσεως, να έχει ως συνέπεια την κατάργηση ή τη μείωση του προστίμου, δεδομένου ότι βασίμως η παράβαση χαρακτηρίσθηκε ως «πολύ σοβαρή», το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε σύγχυση μεταξύ των ζητημάτων που αφορούν την ουσιαστική νομιμότητα της αποφάσεως και των ζητημάτων των σχετικών με τις νομικές συνέπειες της αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

71 Η Επιτροπή αμφισβητεί τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών. Δέχεται, όμως, ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στις σκέψεις 109 έως 112 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Αφενός, απαίτησε από την Επιτροπή να αποδείξει την έλλειψη μετρίσιμου αντίκτυπου της παραβάσεως στην αγορά, καίτοι το ίδιο δεν διαπίστωσε ότι ήταν δυνατό να μετρηθεί αυτός ο αντίκτυπος. Αφετέρου, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε κατ' αντίθεση προς πάγια νομολογία κατά την οποία η εφαρμογή συμφωνίας με αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο αρκεί προς αποκλεισμό του ενδεχομένου συναγωγής του συμπεράσματος περί ελλείψεως αντικτύπου στην αγορά. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή καλεί το Δικαστήριο να προβεί σε αντικατάσταση σκεπτικού απαλείφοντας τις διαπιστώσεις που περιέχονται στις ανωτέρω σκέψεις 109 έως 112 περί της αποδείξεως και της δυνατότητας μετρήσεως του αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά.

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

i) Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αντικαταστάσεως σκεπτικού

72 Κατά πάγια νομολογία, αν από το σκεπτικό αποφάσεως του Πρωτοδικείου προκύπτει παραβίαση του κοινοτικού δικαίου, αλλά το διατακτικό της αποφάσεως είναι βάσιμο για άλλους νομικούς λόγους, η αναίρεση πρέπει να απορριφθεί (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 9ης Ιουνίου 1992, C-30/91 P, Lestelle κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-3755,

σκέψη 28, καθώς και της 9ης Σεπτεμβρίου 2008, C-120/06 P και C-121/06 P, FIAMM κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2008, σ. I-6513, σκέψη 187).

73 Ακόμη και αν θα μπορούσε να γίνει δεκτό, υπό τις προϋποθέσεις που διατύπωσε η Επιτροπή, αίτημα περί αντικαταστάσεως σκεπτικού, ένα τέτοιο αίτημα θα έπρεπε, στην παρούσα υπόθεση, να απορριφθεί.

74 Όσον αφορά, πρώτον, την υποχρέωση ή μη της Επιτροπής να αποδείξει, στο πλαίσιο του υπολογισμού του προστίμου, ύπαρξη συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά, πρέπει να υπομνησθεί ότι, καίτοι ο αντίκτυπος αυτός συνιστά στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη προς εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, εντούτοις αποτελεί ένα κριτήριο μεταξύ άλλων, όπως η φύση της παραβάσεως και η έκταση της γεωγραφικής αγοράς. Ομοίως, από το σημείο 1, Α, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών προκύπτει ότι ο αντίκτυπος αυτός πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνον εφόσον δύναται να μετρηθεί (απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, C-511/06 P, Archer Daniels Midland κατά Επιτροπής, Συλλογή 2009, σ. I-5843, σκέψη 125).

75 Όσον αφορά τις οριζόντιες συμπράξεις περί τιμών ή τις κατανομές αγορών, από τις κατευθυντήριες γραμμές προκύπτει, επίσης, ότι οι συμπράξεις αυτές μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολύ σοβαρές παραβάσεις βάσει και μόνον της φύσεώς τους, χωρίς να υποχρεούται η Επιτροπή να αποδείξει την ύπαρξη συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως στην αγορά. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο συγκεκριμένος αντίκτυπος της παραβάσεως δεν αποτελεί παρά ένα στοιχείο μεταξύ άλλων, το οποίο, εφόσον είναι δυνατό να μετρηθεί, μπορεί να δώσει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αυξήσει το αρχικό ποσό του προστίμου πέραν του ελάχιστου δυνατού ποσού των 20 εκατομμυρίων ευρώ.

76 Εν προκειμένω, η συγκεκριμένη σύμπραξη είχε ως αντικείμενο την κατανομή αγορών και μπορούσε, ως εκ τούτου, να χαρακτηρισθεί ως πολύ σοβαρή παράβαση, χωρίς η Επιτροπή να υποχρεούται να αποδείξει την ύπαρξη συγκεκριμένου αντικτύπου της στην αγορά.

77 Εντούτοις, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 111 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, στο μέρος της επίδικης αποφάσεως που αφορούσε τον υπολογισμό του προστίμου, η Επιτροπή αφιέρωσε, υπό τον τίτλο «συγκεκριμένος αντίκτυπος της παραβάσεως», τρία σημεία στην εξέταση αυτού του κριτηρίου.

78 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο, το οποίο, στη σκέψη 109 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υπογράμμισε ότι η Επιτροπή ουδέποτε υποστήριξε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ότι δεν ήταν δυνατό να μετρηθεί ο συγκεκριμένος αντίκτυπος της παραβάσεως, ορθώς έκρινε, χωρίς να υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο, αφενός, ότι η Επιτροπή θεωρούσε ως δυνάμενο να μετρηθεί τον αντίκτυπο όπως αυτός εκτίθεται στην επίδικη απόφαση και, αφετέρου, ότι δεν ελάμβανε υπόψη της αυτό το κριτήριο κατά τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου.

79 Όσον αφορά, δεύτερον, τα στοιχεία που πρέπει να προσκομίζει, σε μια τέτοια περίπτωση η Επιτροπή, προκειμένου να αποδείξει τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη του εν λόγω θεσμικού οργάνου ότι θα αρκούσε σχετικώς να αναφερθεί στην εφαρμογή της συμπράξεως.

80 Πράγματι, μια τέτοια αναφορά, χωρίς άλλη συμπληρωματική απόδειξη, θα περιοριζόταν σε απλό τεκμήριο ότι η εφαρμογή της συμπράξεως είχε αντίκτυπο στην αγορά.

81 Εφόσον, όμως η ύπαρξη συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως δεν αποτελεί αναγκαίο στοιχείο για τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής, στην περίπτωση συμφωνίας που έχει αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο, η συνεκτίμηση αυτού του στοιχείου παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αυξήσει το αρχικό ποσό του προστίμου πέραν του προβλεπομένου από τις κατευθυντήριες γραμμές ελάχιστου ποσού των 20 εκατομμυρίων ευρώ, χωρίς άλλο όριο παρά το ανώτατο όριο του 10 % του συνολικού κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε η οικεία επιχείρηση κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εταιρικής χρήσεως, το οποίο θέτει, για το συνολικό ποσό του προστίμου, το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003.

82 Όσον αφορά αυτά τα αποτελέσματα, εφόσον η Επιτροπή κρίνει επιβεβλημένο, στο πλαίσιο υπολογισμού του προστίμου, να λάβει υπόψη της το προαιρετικό αυτό στοιχείο του συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως στην αγορά, δεν μπορεί να περιοριστεί στη διατύπωση ενός απλού τεκμηρίου, αλλά πρέπει να προσκομίσει, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 140 των προτάσεών του, συγκεκριμένες, αξιόπιστες και επαρκείς ενδείξεις, βάσει των οποίων να μπορεί να εκτιμηθεί η πραγματική επίδραση της παραβάσεως επί του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της συγκεκριμένης αγοράς.

83 Επομένως, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο, κατ' ουσίαν, στις σκέψεις 110 και 111 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η η Επιτροπή δεν μπορούσε, χωρίς άλλες εξηγήσεις, να συναγάγει από την εφαρμογή της συμπράξεως την ύπαρξη πραγματικών αποτελεσμάτων αυτής επί της αγοράς και να στηρίξει απλώς την απόφασή της επί της σχέσεως αιτίας και αιτιατού μεταξύ της εφαρμογής της συμπράξεως και του συγκεκριμένου αντίκτυπου αυτής στην αγορά.

84 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι το αίτημα αντικαταστάσεως σκεπτικού που διατύπωσε η Επιτροπή πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να απορριφθεί.

ii) Επί του επιχειρήματος των αναιρεσειουσών

85 Το επιχείρημα των αναιρεσειουσών, κατά το οποίο το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον, μετά τη διαπίστωση της αθετήσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως όσον αφορά τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά, αρνήθηκε να προχωρήσει στην ακύρωση της επίδικης αποφάσεως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

86 Όσον αφορά τον έλεγχο που ασκεί ο κοινοτικός δικαστής επί των αποφάσεων της Επιτροπής στον τομέα του ανταγωνισμού, πρέπει να υπομνηστεί ότι, πέραν του απλού ελέγχου νομιμότητας, βάσει του οποίου μπορεί απλώς να απορριφθεί η προσφυγή ακυρώσεως ή να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη πράξη, η πλήρης δικαιοδοσία που παρέχει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 229 ΕΚ, το άρθρο 31 του κανονισμού 1/2003 στο Πρωτοδικείο, επιτρέπει στο δικαιοδοτικό αυτό όργανο να μεταρρυθμίσει την προσβαλλόμενη πράξη, έστω και χωρίς ακύρωση, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα

πραγματικά στοιχεία, προκειμένου, για παράδειγμα, να τροποποιήσει το ποσό του προστίμου (προπαρατεθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 692).

87 Στο πλαίσιο ελέγχου της νομιμότητας, το Πρωτοδικείο, πρώτον, διαπίστωσε, στη σκέψη 112 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την ανεπάρκεια της αιτιολογίας ως προς ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποίησε η Επιτροπή προς καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως του άρθρου 81 ΕΚ στο πλαίσιο υπολογισμού του προστίμου, δηλαδή το κριτήριο του συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά. Λόγω του αριθμού των κριτηρίων τα οποία, όπως τονίστηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την Επιτροπή προς καθορισμό, στο πλαίσιο υπολογισμού του προστίμου, της σοβαρότητας μιας παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο ότι η εκ μέρους του διαπίστωση η σχετική με ένα μόνο από τα κριτήρια αυτά, δεν συνεπαγόταν αυτομάτως την έστω μερική ακύρωση της επίδικης αποφάσεως.

88 Στο πλαίσιο της πλήρους δικαιοδοσίας του, το Πρωτοδικείο, δεύτερον, έλαβε υπόψη του, στη σκέψη 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την πλημμέλεια που είχε διαπιστώσει και εξέτασε αν αυτή μπορεί να επηρεάσει το ύψος του προστίμου και αν πρέπει, ως εκ τούτου, να τροποποιήσει το σχετικό ποσόν. Στο πλαίσιο αυτής της εξετάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι δεν έπρεπε να τροποποιήσει το αρχικό ποσό του προστίμου που καθόρισε η επίδικη απόφαση.

89 Συνεπώς, ορθώς το Πρωτοδικείο εκτίμησε, τόσο στο πλαίσιο ελέγχου της νομιμότητας όσο και στο πλαίσιο της πλήρους δικαιοδοσίας του, τις νομικές συνέπειες της αθετήσεως εκ μέρους της Επιτροπής της υποχρεώσεώς της αιτιολογήσεως όσον αφορά τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά.

90 Επομένως, το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου πρέπει να απορριφθεί.

91 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι ο τρίτος λόγος πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του ως αβάσιμος.

Δ — Επί του τετάρτου λόγου, που αφορά παραβίαση των κατευθυντηρίων γραμμών και πεπλανημένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως

92 Ο λόγος αυτός, επίσης, περιλαμβάνει δύο σκέλη που αφορούν, το μεν πρώτο, τη μη εκτίμηση του πεπλανημένου χαρακτήρα του καθορισμού του συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως στην αγορά, το δε δεύτερο, τη μη εκτίμηση, ως ελαφρυντικής περιστάσεως, του γεγονότος ότι οι αναιρεσείουσες έπαυσαν εκουσίως την παράβαση.

1. Επί του πρώτου σκέλους του τέταρτου λόγου, που αφορά τη μη εκτίμηση του πεπλανημένου χαρακτήρα του καθορισμού του συγκεκριμένου αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

93 Αυτό το σκέλος του λόγου στρέφεται, ιδίως, κατά των σκέψεων 188 έως 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, που εκτέθηκαν στις σκέψεις 68 και 69 της παρούσας αποφάσεως.

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

94 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε, στις σκέψεις 188 έως 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σε διττή πλάνη περί το δίκαιο. Αφενός, έκρινε ότι η έλλειψη αιτιολογίας ως προς τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως ήταν νομικώς άνευ σημασίας, καθόσον η παράβαση αυτή, ως εκ της αορίστου μορφής της, θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως «πολύ σοβαρή». Αυτή η έλλειψη εκτιμήσεως των συγκεκριμένων περιστάσεων της παραβάσεως αντιβαίνει τόσο προς τις κατευθυντήριες γραμμές όσο και προς τη νομολογία του Δικαστηρίου, αλλά και την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή στις αποφάσεις της. Αφετέρου, πεπλανημένως το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το αρχικό ποσό του προστίμου που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές για «πολύ σοβαρή» παράβαση συνιστά ένα ελάχιστο ποσό από το οποίο δεν επιτρέπεται απόκλιση. Η προσέγγιση αυτή είναι αντίθετη προς την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή στις αποφάσεις της και συνιστά προσβολή της αρχής της αναλογικότητας.

95 Η Επιτροπή παραπέμπει, εν μέρει, στα επιχειρήματα που διατύπωσε στο πλαίσιο της εξετάσεως του τρίτου λόγου αναφορικά με τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως. Προσθέτει ότι το Πρωτοδικείο δεν έκρινε το αρχικό ποσό του προστίμου που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές ως ανυπέρβλητο όριο, αλλά εξέτασε τον αναλογικό χαρακτήρα του στις σκέψεις 206 και 223 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Όσον αφορά τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών τα σχετικά με την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή στις αποφάσεις της, τα παραδείγματα που αυτές παραθέτουν είτε είναι άστοχα είτε νέα και ανακριβή.

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

96 Όσον αφορά την πρώτη πλάνη περί το δίκαιο που προβάλλουν οι αναιρεσείουσες, τη σχετική με τον προβαλλόμενο αόριστο χαρακτηρισμό της παραβάσεως, στον οποίο προέβη το Πρωτοδικείο χωρίς να λάβει υπόψη του τον πεπλανημένο χαρακτήρα του καθορισμού του συγκεκριμένου αντικτύπου στην αγορά, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για τον καθορισμό του ποσού των προστίμων, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η διάρκεια των παραβάσεων, καθώς και όλα τα στοιχεία που προσφέρονται για την εκτίμηση της σοβαρότητάς της, όπως η συμπεριφορά της κάθε επιχειρήσεως, της λειτουργίας εκάστης εξ αυτών κατά τον καθορισμό των συμπεφωνημένων πρακτικών, του οφέλους που άντλησαν από τις πρακτικές αυτές, του μεγέθους τους και της αξίας των εμπορευμάτων που αφορά η σύμπραξη, καθώς και του κινδύνου που αντιπροσωπεύουν παραβάσεις τέτοιου είδους για τους σκοπούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (βλ.

προπαρατεθείσες αποφάσεις Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129, καθώς και Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 242). Συνεπώς, το αποτέλεσμα μιας αντίθετης προς τον ανταγωνισμό πρακτικής δεν αποτελεί, καθ' εαυτό, αποφασιστικό κριτήριο για τον προσδιορισμό του ενδεδειγμένου ύψους του προστίμου. Ειδικότερα, στοιχεία αναγόμενα στις προθέσεις μπορεί να είναι περισσότερο σημαντικά από εκείνα που αφορούν τις συνέπειες, ιδίως όταν πρόκειται για παραβάσεις αφεαυτών σοβαρές, όπως η κατανομή αγορών, στοιχείο που συντρέχει εν προκειμένω (βλ. απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-194/99 P, Thyssen Stahl κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-10821, σκέψη 118).

97 Όσον αφορά τη δεύτερη πλάνη περί το δίκαιο, κατά την οποία το Πρωτοδικείο πεπλανημένως έκρινε ότι το αρχικό ποσό του προστίμου που προβλέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές σε περίπτωση «πολύ σοβαρής» παραβάσεως συνιστά ένα ελάχιστο όριο από το οποίο δεν επιτρέπεται απόκλιση, πρέπει να τονισθεί ότι, στη σκέψη 190 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο περιορίστηκε να εξετάσει αν η πλημμέλεια που είχε διαπιστώσει όσον αφορά την εκτίμηση του συγκεκριμένου αντίκτυπου της παραβάσεως επηρέασε τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου. Στο πλαίσιο αυτής της εξετάσεως, διαπίστωσε, πρώτον, ότι η Επιτροπή δεν είχε προβεί σε αύξηση του αρχικού ποσού λόγω του αντίκτυπου στην αγορά. Στο πλαίσιο της πλήρους δικαιοδοσίας του, διαπίστωσε, δεύτερον, ότι το αρχικό ποσό που είχε ορίσει η επίδικη απόφαση ήταν δικαιολογημένο λόγω του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής». Το γεγονός ότι το Πρωτοδικείο δεν έκρινε επιβεβλημένο, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως, να τροποποιήσει το αρχικό ποσό που είχε καθορίσει η Επιτροπή, δεν σημαίνει ότι έκρινε το ποσό των 20 εκατομμυρίων ευρώ ως ελάχιστο όριο πέραν του οποίου δεν επιτρέπεται μείωση.

98 Όσον αφορά το επιχείρημα που αντλούν οι αναιρεσείουσες από την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή στον τομέα των αποφάσεων, αρκεί να υπομνησθεί ότι η πρακτική αυτή δεν αποτελεί νομικό πλαίσιο για τον καθορισμό του ποσού των προστίμων στον τομέα του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι η Επιτροπή έχει, στον τομέα αυτόν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως κατά την άσκηση της οποίας δεν δεσμεύεται από προηγούμενες εκτιμήσεις της (βλ., ιδίως, προαναφερθείσες αποφάσεις Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 209 έως 213, καθώς και Archer Daniels Midland κατά Επιτροπής, σκέψη 82).

99 Επομένως, το πρώτο σκέλος του τέταρτου λόγου πρέπει να απορριφθεί.

2. Επί του δευτέρου σκέλους του τέταρτου λόγου, που αφορά τη μη εκτίμηση, ως ελαφρυντικής περιστάσεως, του γεγονότος ότι οι αναιρεσείουσες έπαυσαν εκουσίως την παράβαση

α) Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

100 Στη σκέψη 211 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε, αναφερόμενο σε πάγια νομολογία, ότι, κατά τον υπολογισμό προστίμου επιβληθέντος για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ελαφρυντική περίσταση παρά μόνον αν οι οικείες επιχειρήσεις ωθήθηκαν να θέσουν τέρμα στην αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά τους από τις παρεμβάσεις της Επιτροπής.

101 Αφού διαπίστωσε, στη σκέψη 212 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι από την επίδικη απόφαση προκύπτει ότι η πρόωρη λήξη της παράνομης συμφωνίας προήλθε όχι από παρέμβαση της Επιτροπής ούτε από απόφαση των αναιρεσειουσών να θέσουν τέρμα στην παράβαση, αλλά από απόφαση οικονομικής στρατηγικής, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 213 της αποφάσεως αυτής, ότι η πρόωρη λήξη της αποφάσεως είχε ήδη ληφθεί υπόψη κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως και, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να αποτελέσει ελαφρυντική περίσταση.

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

102 Κατά τις αναιρεσείουσες, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, στις σκέψεις 211 και 213 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, καθόσον η ανάλυσή του δεν λαμβάνει υπόψη τον εκούσιο χαρακτήρα της παύσεως της παραβάσεως. Η εξ ιδίας πρωτοβουλίας παύση μιας παράνομης συμπεριφοράς θα έπρεπε να αποτελέσει ελαφρυντική περίσταση, η οποία δεν ελήφθη υπόψη κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως.

103 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η ανάλυση του Πρωτοδικείου είναι σύμφωνη προς πάγια νομολογία στον τομέα αυτόν και ότι δεν μπορεί να αμφισβητηθεί.

γ) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

104 Μεταξύ των ελαφρυντικών περιστάσεων που μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα μείωση του βασικού ποσού του προστίμου, στο σημείο 3 των κατευθυντηρίων γραμμών αναφέρεται, στην τρίτη περίπτωση, η παύση παραβάσεων ευθύς μετά τις πρώτες παρεμβάσεις της Επιτροπή, ιδίως στην περίπτωση ελέγχων.

105 Στη σκέψη 158 της προαναφερθείσας αποφάσεως Dalmine κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την εκτίμηση του Πρωτοδικείου ότι δεν μπορεί να αναγνωρισθεί ελαφρυντική περίσταση κατά το σημείο 3, τρίτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών όταν η παράβαση έληξε πριν από τις πρώτες παρεμβάσεις της Επιτροπής ή όταν, πριν από την ημερομηνία αυτή, οι επιχειρήσεις αυτές είχαν λάβει οριστικώς την απόφαση να θέσουν τέρμα στην παράβαση.

106 Συνεπώς, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο επικυρώνοντας την άρνηση που προέταξε η Επιτροπή με την επίδικη απόφαση, να αναγνωρίσει ελαφρυντικές περιστάσεις στις αναιρεσείουσες λόγω της αποφάσεώς τους να θέσουν τέρμα στις συνιστώσες παράβαση συμφωνίες, καθόσον η απόφαση αυτή, όπως οι ίδιες οι αναιρεσείουσες επισημαίνουν, ελήφθη πριν και ανεξαρτήτως οιασδήποτε παρεμβάσεως της Επιτροπής.

107 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, το δεύτερο σκέλος του τέταρτου λόγου και, κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος στο σύνολό του, πρέπει να απορριφθούν.

Ε — *Επί του πέμπτου λόγου, που αφορά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου*

1. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

108 Στις σκέψεις 228 έως 232 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο εξέτασε την αναλογικότητα του ποσού του επιβληθέντος με την επίδικη απόφαση προστίμου, διαδοχικώς, σε σχέση με το μέγεθος των οικείων αγορών, το μέγεθος και την οικονομική ισχύ των αναιρεσειουσών, την οικονομική τους κατάσταση και το ενδεχόμενο επιβολής σε αυτές προστίμου στην υπόθεση «φερμουάρ». Στη σκέψη 233 της αποφάσεως αυτής, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το επιχείρημα που αντλούν οι αναιρεσείουσες από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

2. Επιχειρήματα των διαδίκων

109 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως στο πλαίσιο υπολογισμού του ποσού των προστίμων, το Πρωτοδικείο παραβίασε διττώς την αρχή της αναλογικότητας. Αφενός, το Πρωτοδικείο προέβη σε κατά γράμμα εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών, χωρίς να λάβει υπόψη του τις συγκεκριμένες περιστάσεις της παραβάσεως. Αφετέρου, εξέτασε τον αναλογικό χαρακτήρα του προστίμου λαμβάνοντας υπόψη μόνο μεμονωμένα κριτήρια, χωρίς συνολική εκτίμηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως.

110 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος, καθόσον ζητείται από το Δικαστήριο να επανεξετάσει το ποσό του προστίμου. Επικουρικώς, υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο εξέτασε λεπτομερώς τον αναλογικό χαρακτήρα του προστίμου και ότι τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών δεν είναι βάσιμα.

3. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

111 Όσον αφορά το πρώτο επιχείρημα των αναιρεσειουσών, πρέπει να διαπιστωθεί ότι ουσιαστικώς επαναλαμβάνει τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν στο πλαίσιο εξετάσεως του δευτέρου σκέλους του τέταρτου λόγου και ότι, κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί για τους ίδιους λόγους για τους οποίους απορρίφθηκε το σκέλος αυτό του τέταρτου λόγου.

112 Όσον αφορά το δεύτερο επιχείρημα, πρέπει να επισημανθεί ότι, ουσιαστικώς, ζητείται από το Δικαστήριο να επανεξετάσει το ποσό του προστίμου που όρισε το Πρωτοδικείο. Κατά πάγια, όμως, νομολογία, δεν απόκειται στο Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατ' αναίρεση, να υποκαταστήσει την εκτίμηση του Πρωτοδικείου, στο πλαίσιο ασκήσεως της πλήρους δικαιοδοσίας του, με τη δική του, αναφορικά με το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε σε μια επιχείρηση λόγω παραβιάσεως, εκ μέρους της, του κοινοτικού δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 614, καθώς και Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 245).

113 Επομένως, ο πέμπτος λόγος πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

114 Εξ όλων των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι η αναίρεση πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

VI — Επί των δικαστικών εξόδων

115 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο έχει εφαρμογή στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 118 του ίδιου κανονισμού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό

αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε να καταδικαστούν οι αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα και αυτές ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως.

2) Καταδικάζει τις William Prym GmbH & Co. KG και Prym Consumer GmbH & Co. KG στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)